

A törköly

A törköly

Július közepén az éppen csak kásásodó óra legalább félméteres újhó esett. Tökéletesen elfedte a falu lakosainak eddigi buzgólkodását. Az emberek napokig csak az ablakból lestek ki, legfeljebb a tyúkólból hozták be a megfagyott csirkéket, mert nem volt mit tenni, önmaguk legszükségesebb javait fogyasztották, hiába is gondolták úgy, hogy az újtavas majdcsak megérkezik, ledér és kacér szelek jönnek, és felmelegítik ezt az elátkozott völgyet. Eddig mindig is a nyári forróság okozott tapintatlanul sok kárt, a veteményes kertek kiszáradtak, a ritkán és nagy pusztítást okozó zivatarok elmosták a kiskertek gyöngén talajba gyökerező és megkapaszkodni képtelen hajtásait. Most azonban sem ültetni, sem vetni nem tudtak, a langyos meleg nem volt képes eltüntetni a vastag hótakarót. Csak a latyakban magvakat szóró emberek groteszk figurái mozogtak a kertekben, és a palántákat is csak egy karóval szúrták be a földbe, nem remélvén sokat a képtelenül késlekedő nyártól. Korán keltek, és korán nyugovóra tértek, a kocsmát egyre ritkábban látogatták, mert már nem tartották valószínűnek, hogy valaha is kijózanodnak, ha még egyszer berúgnak. Különös előszeretettel keresték fel ugyanakkor a halottaikat a temetőben, és a családtagjaikat a börtönökben, mintha csak ezeknek a kegyes és emberbaráti érzéseknek az ideje jött volna el. Így Lola beszélőin néha tízen is megjelentek, és a szegény Zajc alig tudott a feleségével szót váltani, nem beszélve Vityekről, akinek havonta küldtek hatalmas csomagot a falu hálóját leróva, és amikor csak lehetett, népes küldöttség álldoggalt a cellája ablaka alatt, hogy a falusi kórus teljes repertoárját elénekeljék neki, legvégül pedig a legkedvesebb nótáját, amelyet oly sokszor eldalolt maga is a kocsmá söntésének támaszkodva, s ő bentről a Börtönkarnagy tanácsait követve furulyájával kísérte: *Szakállamba simít kezéd, mint egy boglyas szellő.* Aztán elvonulva már csak a volt polgármester zokogását hallották a nyitott ablakon keresztül.

Nagyokat aludt ezen a nyáron Zajc is, ha napközben felébredt, egyéb dolgai mellett sokat forgatta a kottákat, és szorgalmasan gyakorolt, mert ő is megérezte ennek a lelket formáló tevékenységnek a hétköznapi hasznát. A Börtönkarnagy egy augusztusi estén állított be hozzá, akkor már hetek óta nem látta, elmondása szerint újra csak a börtönzenekar fellépéseinek szervezésével volt elfoglalva, mert több kürtösének és üstdobosának nem adtak beutazási engedélyt egynémely távoli országba, tekintve azokra a bűnügyi veszélyekre, amelyek a többszörös gyilkosok jelentenek a békés polgári lakosságra. És egyre több fel-

tételnek kellett volna megfelelni, de a Börtönkarnagy kitartott azon elképzelése mellett, hogy a hegedűs bilincsen nem hegedülhet, és a zongorista lábáról is le kell szedni a kalodát, ha már egyszer színpadra lép.

Egy hatalmas kalucsniban érkezett, és még mielőtt megszabadult volna tőle, gyorsan a biliárdszobába rohant, hogy ellenőrizze miként is távoztak jöttére ezen az estén a vendégek, de csalódással vette tudomásul, hogy minden ablak zárva, az asztalokon a korábbi tivornyáknak semmi nyoma nincs. Már az is feltűnhetett volna persze neki, ha nem olyan gyanakvó ebben a tekintetben, hogy Zajc maga is a kemencesutból vackolta ki magát, és a kezében ott volt a hangszere, az arca pedig álomtól volt fátyolos. A Börtönkarnagy szokása szerint kevés figyelmet fordított az apró részletekre, így amikor észlelte az ivó tökéletes elhagyatottságát, csak átrebbent a tekintetén valami búskomorság, hogy most már a kocsmáros szabad préda a számára, aki semmiképpen nem hozakodhat elő a reggeltől estig őt készenlétben tartó foglalatosságával, és így végre sajnálatosan mindent elmondhat neki, amit érzése szerint még nem mondott el, részben kíméletből, másrészt mint olyan idegen, aki csak begyalogolt a falu közösségi életének legfontosabb helyszínére, ahol a kime-nekülők jelentették a valóságos életet, és ő kissé átszabta jelenlétével ezt a zárt teret. Rögtön azzal kezdte, hogy most azonnal hozzon neki Zajc abból a törkölyből, amelyet a múlt év karácsonyán talált valamelyik gazdátlan pohárban, és amelynek íze őt a legnemesebb orosz vodkák aromájára emlékeztette. Maradásom ereje, mondta gyorsan, egy olyan kijelentés, amely lényegivé képes válni, megfontolás nélkül belezsúfolódik az én egész valóm, de amelyet abban a pillanatban elfelejték, amint kigondoltam. Mert e mondat nélkül tökéletes sötétségben ülök, de ugyanakkor abban a reménységben, hogy visszatér még az elmémbe ez a mondat, amelyet lehetségesen abból a törkölyből párállt ki az agyam, amelyre olyan pontosan emlékszem, és az itten való időzésem akkor lett számomra lényegivé. Ha megszűnne az a reményem, hogy még megállapíthatóvá, leleplezhetővé tehetem az igazságot, akkor rögvést fel is oszlatnám kettőnk magányát.

Zajc képtelen volt eldönteni, hogy rögvést induljon a pincéjébe, vagy hallgassa tovább a Börtönkarnagy elbeszélését, amelytől egyébként magára nézve semmi jót nem várt. Nem volt biztos benne, mit is kíván most a vendég, mert az efféle lötyteit csak a falu lakói számára tartogatta, ha volt is némi különbség, az a hordók anyagának állagából adódhatott, s hogy nagy mennyiségű készletei voltak ezekből a borgazdák által lepárolt szeszekből, s a párlatok sajátságaiából adódóan volt olyan készlete, amelybe olykor ő is szívesen belenyalt. Ne elmesélve legyenek a dolgok, folytatta a Börtönkarnagy, hanem rögtön mondjuk ki a lényegét. Az epikus jellegű dolgokban benne rejtőzik a valóság meghamisításának a lehetősége. Ha valaki sokat mesél, akkor olyan érzésem van, mintha szorgosan varrná a vásznat, holott rég elfogyott a cérnája, ha érti, Zajc uram, hogy mire is gondolok. Soha nem voltam képes elviselni egy olyan eszmecserét, amelyik egy kihűlt régi pörkölt zamatát melengeti a közönséges társalgásban. A valóságban csak elsődleges nyelvi kijelentések léteznek a számomra, s hogy ezek értelmese-e, az nem tartozik az epikus elbeszélés megítélése alá. Szerintem, mindig úgy gondoltam, és így is emlékeztem, csak egy üres szobában lehetséges igazán elemi társalgás. Még két ember is sok egy efféle eszmecseréhez, hiszen a másik sokszor jobban tudja, hogy mit akarok mondani, és én már a füle varrásából kihallom az ítéletét. Ígérem, Zajc uram, hogy ha ide hozza azt a bizonyos karácsonyi karcos törkölyt, nem sokáig fogok csodálkozni, egyből felhajtok belőle egy pohárkával, és aztán fölhajtok még kettővel, hárommal is belőle, ha úgy szotytyan a kedvem. Hiszen ahogy beszélünk itt, máris úgy érzem, hogy összeköt bennünket egy tárgy elmaradásának a pótolhatatlansága.

Zajc megint elindult, mert maga sem tudta, mit akar ma a vendég. Végiggondolta a pincének állványain sorakozó hordócskák lehetséges tartalmát, amelyek már a méretüknél fogva inkább hasonlítottak egy pelenkába burkolt csecsemőre, vagy egy ölebre, amely állat dajkálásra és szeretetre éhes. Amint azonban átment az ivón, a Börtönkarnagy újabb fejleményekkel állt elő, amelyek a legkevésbé sem a kívánt törkölyt érintették. A szél önmagában is fúj, mondta, végeredményben minden ezt kutató objektum efféle irányú hajlama a szubjektum túlzásba vitt önbizalomhiánya. Vagy még az sem, aki nem fekszik kényelmes ágyban, és nem érzi jól magát a tulajdon társaságában, az szellemileg ugyan értékes lehet, de semmi jóval nem kecsegtet a közjó számára.

Na, hozza csak azt a törkölyt, pattant fel hirtelen a Börtönkarnagy, nem kell sokat emlegetni, megteszi magában is. Ilyenkor azt gondolom, hogy régóta vágatunk, de mindig csak a sötét mezőn, pontosan nem tudhatjuk, hova is tartunk. A feleségem gyakran óvott attól, hogy a jelenlétében elmélkedjem. Talán túl jelentős gondolkodónak tartott, másra nem is merek gondolni. Úgy remélte, ha egészen közönséges életet élek, akkor maga mellett tarthat. Pedig a jobb és a bal felcserélhetőségére vonatkozó harmadik paragrafus szerint még mindig egészségesebb, ha összetörjük az agyunkat, mintha képtelenek lennénk eligazodni a világban. Most hallottam, hogy az új polgármesterük is csapdába esett, ám nem a saját csapdájába, ahogy a lapok megszellőztették. Egyszerűen hitelt adott az efféle könnyen mámorra terebélyesedő józanságnak. Megfigyeltem, hogy mindenki valamilyen szerelembe esik, úgy gondolják, hogy a szerelem elég mély kút ahhoz, hogy oktalanul belevessék magukat. Aztán persze nehezen vergődnek ki az efféle emberek az érzéki-ség tócsájából. Itt felvetett, mintha csak maga elé képzelné azt a bizonyos páncélszekrényt, amelybe becsukódott Vityek hosszú szakálla. No, kedves Zajcom, hol marad már az a kitűnő nedű? Tudja, én soha nem ittam még törkölyt, de erről akkor eszembe jutott egy nagyon erős kijelentés, amelyet azonban nem jegyeztem le azonnal, és bár pontosan tudtam, hogy ez a mondat életem megváltása, minden titkok titka, rám nézve legalábbis, aki mindig egy ilyen faltörökös-szerű gondolat révén próbáltam kiváltani a saját nyomorúságomat, már ha ért engem, kedves Zajcom. Mert bár az epikus gondolkodást meg-

vettem, de a tragikusát egyszerűen gyűlölöm. Holott bizonyára azt gondolta, hogy éppen fordítva van. Aki sok mindent elásott már az életében, az bizonyára már magát is elásta. De amikor a maga nedűjéből ittam, bárcsak tudnám, mi is lehetett az, hiszen a menekülő falusiak poharában találtam, és nem volt sok, éppen csak az alján kotyogott valami, és amikor ott ültem, eszembe jutott az a mondat. Maga persze nem vette észre, hogy gondolkodom, hogy életem legfontosabb kijelentésén merengek, és akkor még egy pohárával felhajtottam, ekkor már egészen biztos voltam benne, hogy megkaptam életem legnagyobb ajándékát. Maga ezt valóban nem vehette észre. Ahogy persze a feleségem mindig észrevette, ha a jelenlétében átadtam magamat az engemet leginkább létemben fenyegető mondatoknak. Azon nyomban felugrott, és sikoltozva kirohant a szobából, bezárkózott a kastélyunk északi szárnyába, már ha volt ilyen. És csak több napi könyörgésemre, és megfelelő ajándékok ellenében volt hajlandó újra szóba állni velem.

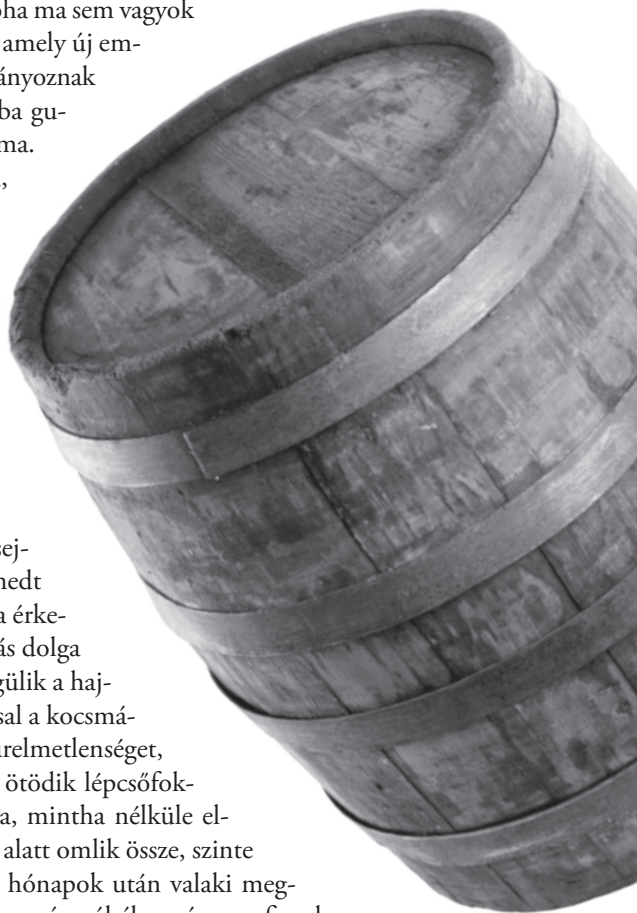
Mert a színészek a színészetüket gyakorolják, és egyre távolabb kerülnek mindenféle ellenőrizhető valóságtól. Egyszer csak kattan a bilincs a csuklójukon, és belezuhannak életük elnagyoltan megfestett hátterébe. Szó se róla, én nagyon is vonzódok a színészethez, bár sosem volt közelebbi, úgymond meghitt kapcsolatom ezzel az álságos világgal. Aki túlságosan sok rajongó kereszteszédésében él, az képtelen feldolgozni az öt csodálók képzetait. No, Zajc uram, éppen itt az ideje, hogy végre felhozzon nekem egy üvegcsével abból a pálinkából, amelyik azon a karácsony estén kifordított

magamból, úgyszólván új emberré változtam tőle, noha ma sem vagyok képes felidézni azt a mondatba ágyazott gondolatot, amely új emberré tett. Felpattan, és az ablakhoz rohan. Miért is hiányoznak ma a vendégek, kérdezi Zajcot, hiszen ezeken a hóba gubancolódtott estéken mindig tele szokott lenni a kocsmá. És amikor a lakásomban képzelődöm, fent a dombon, olyan érzésem van, hogy most mindannyian az én, az agyamból akkor kiszökkenő, sem nem epikus, sem nem tragikus kijelentésemet ízlelgetik. Miközben persze tudom, hogy a Litván Pék halálra fagyasztotta a feleségét, és Duci Mancini beszélt a tiszteletessel, és most azon töpreng, nem kellene-e ennyi kacérság után kolostorba vonulnia. És legalább újabb négy helyi gyilkos és garázda ellen indult eljárás. Maguk, ha sakkoznak, akkor is tíz partira jut legalább egy gyilkosság.

Zajc elindul egy korsóval a pincéjébe, bár nem sejteti, mit is kíván a vendége, aki megint úgy ül a kivénhedt kanapén, szemben a pulttal, mintha királyválasztásra érkezett volna, ahol ő az egyetlen jelölt. Mivel semmi más dolga nincs, hiszen a falu lakosai most már keményen megülik a hajlékaikat, nem kószálnak esténként némi vágyakozással a kocsmába, ezért a kocsmáros nem mutathat most semmi türelmetlenséget, teszi a dolgát, ahogy illik. Akkor azonban, talán az ötödik lépcsőfoknál a Börtönkarnagy újra csak maga elé parancsolja, mintha nélküle elfogyyna belőle minden erő, magányában egy pillanat alatt omlik össze, szinte életmentő számára, hogy a hosszan egyedül töltött hónapok után valaki meghallgassa. Zajc uram, mondja a Börtönkarnagy, a hosszú próbák során megfigyeltem, hogy a színészek és zenészek nem az eszményi nullpontról kezdik másnap a próbát, hanem az előző napi utasításokhoz képest haladnak tovább, egyre távolodnak a darabok szellemiségétől. Mondhatom, Hold-Föld távolság. A művészet engem a benne lapuló szerepek kitöltetlensége miatt érdekel. Minden művész vagy színész elveszetten bolyong a szerep barlangszerű üregében. Ez a mások által megképzett mesterséges tér olyan hatalmas, amelyet senki nem képes betölteni. Érthető okokból ezért lehetséges egy művet számtalanszor előadni. De aki csupán arra az egyetlen és őt kiteljesítő kijelentésre vágyik, az dermedten magáll a művek kapujában, ahogy én is képtelen voltam felemelni a kezemet, amikor a *Nabuccót* vezényeltem volna Terenyén, a várbörtönben, ahol csupa életfogytiglanira ítélt rab volt a nézőtér, hiszen bármiként is undorított már húsz éve ez az opera, a rabok kérésére ezt kellett előadnunk. De tudtam, hogy a rabszolgák kórusa után majd, mint Böcsön, Bucsán, Borhídszéken a hallgatóság ordítva a kórusal énekel, és végül összetöri a berendezést. Nem beszélve a hangszerekről, a zenészekről, a börtönőrökről és a börtönparancsnokról, ahol a lázadás során mindegyikőjüket a cipőfűzőjükre felakasztják.

Most azonban egyetlen kortyot szeretnék inni abból a párlatból, amiért idejöttem, és el szeretném játszani végre azt a szerepemet, hogy ki is vagyok, ha nem vagyok már régen az, aminek képzelem magam. Lemegyek Zajc uram, abba a pincébe, és beleszagolok a pálinkás hordóiba, hiszen nem követelhetem meg, hogy felhossa, és a szájamba csöpentse azt a mondatot, amelyik egyetlen és legfontosabb számomra, és örökös parancsként, kimondhatatlan ésszerűséggel kormányoz engem, követel és megsemmisít. Konkrét célom nincs, mondja a Börtönkarnagy, hogy itt időzzem, miközben valóban Zajc után indul a konyhából levezető lépcsőn. Ezt akár bűnömként is felróhatják nekem a falubeliek. Úgy is mondhatnám, hogy a jelenlétem tökéletesen magába olvasztotta a voltaképpeni feladatomat. Miközben egy magamban megfogalmazott ítélet kárvallottja vagyok, elveszítettem az érvényességemet, és ezért akár meg is vonhatják tőlem az itt-tartózkodásomhoz való jogosultságomat. El kell ismernem, hogy abban a formájában, ahogy megjelen-

tem a faluban, a személyiségem már nem érvényes, a feladatom azonban még épp olyan erős, ha nem erősebb bizonyosság a lényem hitelessége szempontjából.

Mikor leértek végre abba a nevezetes pincébe, ahová Zajc soha nem engedett le senkit a falusiak közül, mert félt, hogy túlságosan is felkorbácsolná a szomjúságukat az eleven kis hordók látványa, amelyek úgy sorakoztak a fal mellett két oldalon, mint a szopós malacok az anyjuk csecseinél, és még bűnös gondolatokat ébresztene bennük, netán a kocsmáros távollétében is ideóhajtoznának, ahol a facsapokból könnyen kinyerhető esszencia várja a száraz torkokat.

Zajc félreállt, engedte, hogy a Börtönkarnagy egyenként szemrevételezze a nagyság szerint sorban álló és mind egyenként barnára pácolt faedényeket. A vendég előbb végigkoptatta a bordáikat, jelentőséget tulajdonított tompa zenéjüknek, magasabb és mélyebb tónusú kongásuknak, és sejtelmesen simogatta az oldalukat, mintha ki szeretne volna csalogatni belőlük az örökre elveszettek hitt mondatát. A hordók azonban nem vallottak, egészében keveset mondtak el a tartalmukról, mintha csak mély álomba szenderült filozófusok üstökét lapogatná, amely fizikai érintés nem árult el semmit gondolataik mélységéről. Ezután ragadott meg egy tálcán álló poharat, és a legkisebttől indulva egy-egy cseppnyit eresztett bele, majd hosszan ízlelgetve merengett a múltba süllyedt üzenet értelmén. Olyan rettenetes koncentrációval dolgozott, hogy Zajc egy percre sem kételkedett benne, a vendége tudományos alaposan próbál szikrát csiholni a hordók tartalmából. Egy idő után magáról megfeledkezve beszélt is hozzájuk, mindet kis madaramnak, aranytojást tojó tyúkomnak, borzaskámnak vagy éppen tubarózsámnak nevezte, és hosszan udvarolt nekik, hogy a titkukat megtudja. Bármilyen apró kis cseppek voltak is ezek, a sor végére érve meg kellett kapaszkodnia, mert úgy tűnt, egy pillanatra az egyensúlyát veszíti, de ez éppen múló tünemény volt, a visszafelé vezető soron már határozottságot mutatva lépkedett, és nem hagyott fel az egyre szenvedélyesebb udvarlással. Amikor már a csapokat egyenesen szájon csókolta, Zajc meglepette, hogy ebből semmi jó nem következik, az a mondat, amit a Börtönkarnagy keres, valahogy nagyon beragadt valamelyik hordóba, ott tanyázik az üledékben, és csak valamilyen csoda folytán vetődött annak idején a poharába. Ettől kezdve kisebb támaszul szolgált az egyre hosszabb imákat a hordókhöz intéző vendégének. Kezdett el szabadulni a pokol, a vénember teljesen kivetkőzött magából, a hordókat a nyálával kente be, csálé szájával végigcsókolta a bordákat, és térden állva mondott szerelmes vallomások, némelyiknek még a kezét is megkérte, míg az utolsó előttire ráhanyatlott, majd élettelenül a pince homokos talajára csúszott. Itt aztán nem mozdult többé. Mondat nélkül maradt, gondolta Zajc, és a Börtönkarnagy őuraságát levegőztetés céljából kitámasztotta a kocsmára elé. ■ ■ ■

